بررسی میزان استرس، منابع و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان سال آخر دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی سال ۱۳۸۹

دکترمهیار شهبازی مقدم [۱] دکتر نگین نصوحی [#۱] دکتر علیرضا ظهیر الدین [۲] مهندس ناصر ولایی [۳] دکتر شیما اعتدال منفرد [۴]

۱- استادیار گروه آموزشی ترمیمی واحد دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی تهران
۲- استاد گروه آموزشی روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
۳- عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی و واحد دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی تهران
۴- دندانپزشک

خلاصه:

سابقه و هدف: استرس در دانشجویان دندانپزشکی یکی از مشکلات مهم می‌باشد. با توجه به عوارض زیاد استرس، تحقیق حاضر با هدف بررسی میزان استرس، منابع و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان سال آخر در دانشکده دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی سال۱۳۸۹انجام شد.

مواد و روش‌ها: این تحقیق با طراحی توصیفی- مقطعی و بر روی ۲۳۰ نفر از دانشجویان سال آخر رشته دندانپزشکی انجام شد. روش نمونه گیری در این تحقیق سرشماری و نحوه تکمیل اطلاعات، پرسشنامه بود. در این تحقیق برای بررسی میزان استرس از پرسشنامه Beck و بررسی منابع استرس از پرسشنامه DESQ استفاده شد. یافته‌ها توسط آزمون آماری کای دو مورد آنالیز آماری قرار گرفت .

یافته‌ها: تحقیق حاضر نشان داد که ۳۹ در صد از دانشجویان استرس کم ، ۱۶ در صد از دانشجویان استرس متوسط، ۸ در صد از دانشجویان استرس شدید داشتند و ۳۷ درصد فاقد استرس بودند. مهمترین منابع استرس در دانشجویان، تکمیل requirement وامتحانات بود. استرس دانشجویان دختر به طور معنی‌داری بیشتر از دانشجویان پسر بود ($P < ۰/۰۵$). استرس دانشجویان ترم۱۲ کمتر از استرس دانشجویان ترم۱۱ بود و این تفاوت از لحاظ آماری معنی‌دار بود ($P < ۰/۰۵$). سن، وضعیت تاهل، محل زندگی، سابقه مشروطی، معدل کل ونحوه انتخاب رشته بر میزان استرس اثر معنی‌داری نداشت.

نتیجه‌گیری: با توجه به شیوع استرس و منابع استرس‌زای موجود، توصیه می شود مسئولین محترم با انجام تحقیقاتی در جهت کم کردن این عوامل استرس‌زا تلاش کنند و محیط آرامتری را برای دانشجویان ایجاد کنند.

کلید واژه‌ها: استرس, دانشجویان دندانپزشکی , منابع استرس زا، پرسشنامه BECK

وصول مقاله: ۹۰/۳/۱۲ اصلاح نهایی:۹۰/۴/۱۵ پذیرش مقاله: ۹۰/۶/۲۶

مقدمه:

استرس یکی از مشکلات شایع در دندانپزشکان است و امروزه محیط دندانپزشکی و تحصیل در رشته دندانپزشکی بالقوه موجب بروز استرس زیاد در دانشجویان میشود.[۱] شیوع استرس در دندانپزشکان بیش از سه برابر افراد عادی جامعه گزارش شده است.[۲] از سال‌های بسیار دور در زمینه استرس تحقیق شده است و شرایط مختلف استرس را و علت‌های آن مورد بررسی قرار گرفته است.[۳]یکی از روش‌های کم کردن استرس، روبه رو شدن کامل با مشکل است.[۳،۴] تداوم استرس می‌تواند موجب افزایش فشار خون، بی‌خوابی، تاکی کاردی، نقص سیستم ایمنی وحتی باعث کاهش طول عمر شود. همچنین مشخص شده است هرچه میزان استرس در میان

نویسنده مسئول مکاتبات: دکتر نگین نصوحی.آدرس:پاسداران نیستان دهم .دانشکده دندانپزشکی دانشگاه اد اسلامی .بخش ترمیمی تلفن: ۳- ۲۲۵۶۴۵۷۱
Email: neginnasoohi@yahoo.com

[Downloaded from mail.jrds.ir on 2026-10-16]

[DOR: 20.1001.1.20084676.1390.8.3.7.0]

دانشجویان بیشتر باشد افت تحصیلی بیشتر می‌گردد.[۱،۲] تحقیقات کمی در زمینه اندازه گیری میزان استرس در دانشجویان دندانپزشکی در کشور های مختلف انجام شده است، همچنین مطالعاتی در مورد عوامل مولد استرس انجام شده‌است که نتایج متفاوتی گزارش گردیده است.[۱،۳][۵-۹]

با توجه به خلاء موجود در زمینه بررسی میزان استرس در دانشگاه و تناقضات فوق در زمینه عوامل مولد استرس، تحقیق فوق با هدف بررسی میزان استرس، منابع و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان سال آخر دانشکده دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی سال۱۳۸۹ انجام گرفت.

مواد و روش‌ها:

تحقیق با طراحی توصیفی- مقطعی انجام گرفت. لیست کلیه دانشجویان سال آخر از آموزش دانشگاه اخذ و به عنوان جامعه مورد بررسی، مورد مطالعه قرار گرفت. تعداد نمونه هابرابر ۲۳۰ نفر بود که به روش سرشماری بررسی شدند. پس از مراجعه به دانشجویان و توجیه طرح، از آن ها برای همکاری با اجرای تحقیق، در خواست گردید. سه پرسشنامه با هم تحویل دانشجویان شد. پرسشنامه ها در محیط بسته و در حضور مجری طرح تکمیل و دریافت شد. پرسشنامه ها شامل سه قسمت بود. بررسی میزان استرس از طریق پرسشنامه (BECK) که شامل ۲۱سوال بود بررسی شد. در ارزیابی اگر امتیاز ۱۱ و کمتر بود نشان دهنده فرد بدون استرس، رتبه ۱۲-۲۶ استرس خفیف، ۲۷-۳۶ استرس متوسط و نمره ۳۷-۶۳ نشان‌دهنده استرس بسیار شدید بود. هر سوال از صفر تا سه امتیاز گرفت که صفر یعنی بدون استرس ،یک استرس کم، دو استرس متوسط، سه استرس آزار دهنده بود.[۷]

بررسی منابع استرس توسط پرسشنامه معتبرDESQ انجام گرفت که شامل ۳۸سوال بود .سوالات از صفر تا چهار امتیاز داشت که صفر: بدون استرس، یک : با استرس کم، دو: با استرس متوسط، سه: با استرس زیاد، چهار:با استرس شدید بود.[۱،۳]

عوامل مرتبط شامل: سن، جنس، وضعیت تاهل، محل زندگی، سابقه مشروطی، معدل کل و نحوه انتخاب رشته ترم تحصیلی بود همه پرسشنامه‌ها در محیط بسته و در حضور مجری طرح تکمیل شد. این تحقیق در مورد تمام دانشجویان ترم ۱۱, ۱۲و دانشجویان تکمیلی انجام شد.

شیوع استرس در نمونه ها تعیین و میزان واقعی آن با احتمال ۹۵درصد در جامعه بر آورد و نقش عوامل مرتبط با آزمون کای دو بررسی شد.

یافته ها:

تحقیق حاضر برروی ۲۳۰دانشجوی دندانپزشکی سال آخر انجام شد. تعداد پرسشنامه های جمع آوری شده در این تحقیق ۱۸۷ مورد (۸۱/۳٪) بود. از میان دانشجویان شرکت‌کننده در این تحقیق۶۶ نفر (۳۵/۳٪) مذکر و۱۲۱نفر(۶۴/۷٪) مونث بودند. از دانشجویان مورد بررسی تعداد۷۰ نفر (۳۷٪)فاقد استرس بودند و ۱۱۷ نفر (۶۳٪) درجاتی از استرس را نشان دادند. توزیع دانشجویان مورد بررسی بر حسب میزان استرس در نمودار شماره۱ارائه شده است و نشان می دهد که۳۷درصد فاقد استرس بودند.۳۹درصد استرس کم،۱۶درصد استرس متوسط و۸ درصد استرس شدید داشتند. در نمونه های مورد بررسی میزان واقعی استرس با اطمینان ۹۵ درصد از حد اقل ۵۷/۲تا۷۱ درصد بر آورد شد. (۵۷ تا ۷۱):$C.I_{95}$

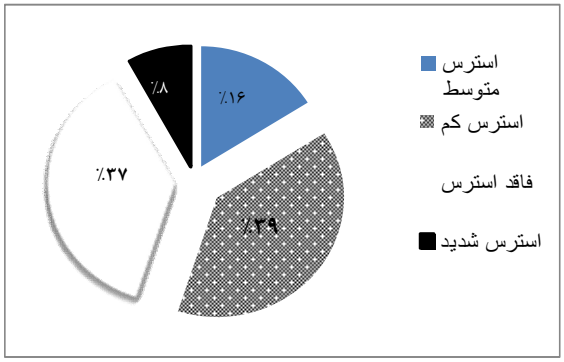

نمودار۱- توزیع فراوانی دانشجویان سال آخر دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران در سال ۱۳۸۹ بر حسب میزان استرس

[Downloaded from mail.jrds.ir on 2026-10-16]
[DOR: 20.1001.1.20084676.1390.8.3.7.0]

توزیع دانشجویان بر حسب استرس به تفکیک وضعیت دانشجو نشان می‌دهد که بیشترین میزان استرس در دانشجویان ترم ۱۱(۷۱٪) و کمترین میزان استرس در دانشجویان ترم ۱۲ (۵۲ ٪) بود،که این اختلاف به لحاظ آماری معنی داربود($P < ۰/۰۵$).

توزیع دانشجویان برحسب منابع استرس نشان داد که تکمیل **requirement** با ۷۷درصد بیشترین عامل استرس‌زا و بعد از آن امتحانات با ۶۴ درصد دومین عامل استرس‌زا بود و ارتباط بر قرار کردن باجنس مخالف کمترین استرس‌زایی را داشت.

توزیع دانشجویان ترم ۱۲برحسب منابع استرس نشان داد در این گروه تکمیل **requirement** با ۷۸درصد بیشترین عامل استرس زا و بعد از آن امتحانات با۵۱ درصد دومین عامل استرس زا بود.

توزیع دانشجویان ترم۱۱ بر حسب منابع استرس زا نشان داد امتحانات با ۸۱ درصد مهمترین و بعد از آن کامل کردن **requirement** دومین عامل استرس‌زا بود.

توزیع منابع استرس در دانشجویان تکمیلی نشان داد مسئولیت مالی با ۸۱ درصد مهمترن عامل استرس‌زا است و بعد از آن هزینه بالای شهریه با۷۶درصد دومین عامل استرس زا بود.

این تحقیق نشان داد که میزان استرس در خانم ها بیشتر از آقایان است ($P < ۰/۰۵$).

بیشترین استرس در این تحقیق به ترتیب مربوط به بخش اندو (۵۳٪) و سپس اطفال (۳۸٪) بود.

جدول ۱ توزیع دانشجویان، میزان استرس به تفکیک عوامل مرتبط را نشان می دهد.

جدول ۱- توزیع فراوانی دانشجویان سال آخر دندانپزشکی واحد دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی بر حسب میزان استرس و به تفکیک عوامل مرتبط

میزان استرس عوامل		ندارد و خفیف $N_{1:143}$	متوسط و شدید $N_{2:44}$	نتیجه آزمون کای دو
سن	بالای ۲۵	(۶۱)۸۷	(۵۹)۲۶	p<۰/۶
	زیر ۲۵	(۳۹)۵۶	(۴۱)۱۸	
جنس	مرد	(۴۲)۵۹	(۱۸)۹	P<۰/۰۲
	زن	(۵۸)۸۴	(۷۸) ۳۵	
تاهل	مجرد	(۷۱) ۱۰۱	(۵۷) ۳۵	P< ۰/۳
	متاهل	(۲۹) ۴۲	(۴۳)۹	
اقامت	همراه خانواده	(۶۹) ۹۹	(۶۶) ۲۹	P< ۰/۹
	دور از خانواده	(۳۱) ۴۴	(۳۴) ۱۵	
سابقه مشروطی	ندارد	(۸۲)۱۱۶	(۷۵) ۳۲	P< ۰/۳
	دارد	(۱۸)۲۷	(۲۵)۱۲	
معدل	بالای ۱۵	(۶۱)۸۷	(۶۶)۲۹	P< ۰/۹
	زیر ۱۵	(۳۹)۵۶	(۳۴)۱۵	
نحوه انتخاب رشته	خود فرد	(۸۹)۱۲۷	(۹۰)۴۰	P< ۰/۹
	دیگران	(۱۱)۱۶	(۱۰)۴	
نوع دانشجو	تکمیلی	(۲۱)۳۰	(۲۳)۱۰	P<۰/۹
	غیر تکمیلی	(۷۹)۱۱۳	(۷۷)۳۴	

بحث :

تحقیق حاضر نشان داد که ۳۷ در صد از دانشجویان فاقد استرس، ۳۹ در صد از دانشجویان استرس کم ، ۱۶ در صد از دانشجویان استرس متوسط و ۸ در صد از دانشجویان استرس شدید داشتند عابدلو و همکاران در سال ۱۳۸۹, شیوع استرس در جمعیت دندانپزشکان زن شهر تهران را بررسی کردند و طبق گزارش این تحقیق این گروه از دندانپزشکان دارای ۳۲٪ استرس شدید، ۵۵٪ استرس متوسط و ۱۳٪ استرس کم بودند و سابقه کار کمتر از ۱۰ سال و تیپ شخصیتی A با افزایش میزان استرس شغلی رابطه معنی‌داری داشت.[۱۰] Pozos نیز اعلام کرد که استرس دندانپزشکان بیش از سه برابر افراد عادی جامعه است.[۲]

[Downloaded from mail.jrds.ir on 2026-10-16]

[DOR: 20.1001.1.20084676.1390.8.3.7.0]

در تحقیق حاضر میزان استرس در دانشجویان ترم ۱۱ از میزان استرس دانشجویان ترم۱۲بیشتر بود. این تفاوت احتمالا به علت بیشتر بودن حجم دروس و فعالیت های دانشجویان ترم ۱۱ نسبت به دانشجویان ترم ۱۲ و یا کمبود تجربه بالینی آنهاست. در این مطالعه میزان استرس زنان بیشتر از مردان گزارش شد که مشابه تحقیقات ضیایی و همکاران است.[۱۱] همچنین Health و همکاران نیز اعلام کردند که میزان استرس دانشجویان دختر بیشتر از استرس دانشجویان پسر می‌باشد.[۹] اما Adrian در منچستر در سال ۱۹۹۴ بین دختران و پسران تفاوتی ندید[۱]و Shashidhar و همکاران در بررسی موارد استرس‌زا در دانشجویان دندانپزشکی هندوستان، میزان استرس مردان را از زنان بیشتر گزارش نمود. [۶] این تفاوت می‌تواند به علت تفاوت جامعه مورد بررسی باشد.

در تحقیق حاضر اولین عامل استرس زا در دانشجویان ترم ۱۱، امتحانات و در بین دانشجویان ترم ۱۲، تکمیل requirement و در دانشجویان تکمیلی مسئولیت مالی بود که این تفاوت احتمالا به دلیل حجم بیشتر دروس در ترم ۱۱نسبت به ترم ۱۲و هزینه های بیشتر دانشجویان تکمیلی نسبت به دیگر دانشجویان عادی بوده است. در کل، تکمیل requirement اولین و امتحانات، دومین عامل استرس‌زا در بین دانشجویان بود. در اغلب تحقیقات خارجی و داخلی نیز دو عامل امتحانات و تکمیل کردن Requirement استرس‌زاترین عوامل در بین دانشجویان بود.[۱،۱۱،۱۲،۱۳] اما در تحقیقی که توسط ضیایی در سال ۱۳۸۳در دانشگاه آزاد اسلامی در بین دانشجویانی که وارد کلینیک شده بودند انجام شد، مشخص شد که فضایی که توسط اساتید در دانشگاه ساخته می‌شود مهمترین عامل استرس زا است.[۱۱]

این تفاوت شاید به علت تغییرات در دانشگاه باشد و نشان می‌دهد محیط دانشکده و روابط بین اساتید و دانشجویان تغییر کرده است و عامل استرس‌زا در دانشکده نزدیک به دیگر نقاط جهان (امتحانات و تکمیل کردن Requirement) شده است. [۱،۱۲]

البته تحقیقاتی نیز وجود دارند که با تحقیق حاضر تفاوت دارند. علت همه این تفاوت ها می تواند، متفاوت بودن فرهنگ جوامع، اعتماد به نفس دانشجویان، شرایط آموزشی و روحیه رقابت طلبی در کشورهای مختلف باشد.

در تحقیق حاضر بخش‌های اندو و اطفال به ترتیب پر استرس‌ترین بخش‌ها انتخاب شدند. در تحقیقی که توسط ظهیرالدین و همکاران در سال ۱۳۸۰در دانشگاه شهید بهشتی انجام شده بود، بخش های اندو و پروتز به ترتیب پر استرس ترین بخش‌ها معرفی شدند.[۱۲] از نتایج این تحقیق چنین برداشت می‌شود که بخش اندو به علت سختی کارهای کلینیکی، ذاتا موجب استرس زیاد در بین دانشجویان است. اما در بخش اطفال تحت تأثیر مهم ترین عامل استرس‌زا یعنی میزان Requirement و بخش پروتز تحت تاثیر مهمترین عامل استرس زا در دانشکده شهید بهشتی یعنی نبود بیماران مناسب، قرار گرفتند. مطالعه‌ای در مصر نشان داد که ۷۰٪ دانشجویان دندانپزشکی دارای استرس‌های روحی هستند و بیشترین عامل مرتبط را مشکلات کوریکولوم آموزشی مطرح نمودند در این مطالعه پیشنهاد شد که با توجه به افزایش روز افزون دانشجویان دندانپزشکی تغییر در این کوریکولوم صورت پذیرد.[۱۴]

در یک جمع بندی به نظر می‌رسد که عوامل استرس‌زای محیط دانشکده دندانپزشکی در میزان استرس دانشجویان نقش قابل توجهی دارد. نظر به اینکه از تحقیق حاظر نتایج نگران کننده‌ای در مورد میزان استرس دانشجویان به دست آمد. لزوم اقدام پژوهشی هرچه سریع تر مسئولین محترم در تعدیل این عوامل به چشم می خورد. با توجه به اینکه عوامل استرس زا در این تحقیق،کامل کردن requirement و امتحانات بودند و بخش‌های اندو و اطفال به ترتیب بخش‌های استرس‌زای دانشکده بودند، توصیه می‌شود که مسئولین دانشکده با توجه به این عوامل و با تعدیل این عوامل، در بخش‌های استرس زا در کم کردن استرس دانشجویان کمک کنند. همچنین با برگزاری کلاس‌های آموزشی، مدیریت استرس به دانشجویان دندانپزشکی در این راستا کمک شود.

[Downloaded from mail.jrds.ir on 2026-10-16]

[DOR: 20.1001.1.20084676.1390.8.3.7.0]

References:

1-Yap AU, Bhole S, Teo CS. A. Across Cultural Comparison of Perceived Source Of Stress In The Dental School Environment J Dent Educ. 1996 May; 60(5):459-64.

2-Pozos Rakillo EB, Torrez lape z TM. Stress Associated Factors In Mexican Dentists. Brazo Oral Res. 2008; 22(3)-8

3- Naidu RS, Adams JS, Simeon D, Persad S. Sources of Stess & Psychological Disturbance Among Dental Students In The West Indies. J Dent Educ. 2002 Sep;66(9):1021-30.

4- Hendricks SJ, Joshi A, Crombie K, Moola MH.preceived Sources of Stress Among Black Dental Student In South Africa J Dent Educ. 1994 Jun;58(6):406-10.

5 Musser LA , Lloyd C. . The Relationship Of Marita Status And Living Arrangement to Sstress Among Dental Students. J Dent Educ. 1985 Aug; 49(8):573-8.

6- Acharya S. Factor Affecting Stress Among Indian Dental Students. J Dent Educ. 2003 Oct; 67(10):1140-8.

1-Sanders AE, Lushington K. Sources of Stress for Australian Dental Students . J Dent Educ. 1999 Sep;63(9):688-97.

2-Free man R, Main JR, Burke JF. Occupational Stress And Dentistry. Part I. Br Dent J. 1995; 178(214-7)

9- Heath JR, Macfar Lane T. Preceived Sources Of Stress In Dental Student. Dent Update .1999 Apr; 26(3) 94-8

10- Abedloom, Sadri D, Evaluation of Ocupatinal Stressors and Realated Factors In A Group of Iranian Female Dentists in 2010 [Dissertation].Islamic Azad University Dental Branch.2010

11-Ziai SH, Nasoohi N, Considering of Mental Health and Stressors In Students Who Were Studing In Clinic In The Islamic Azad University, Dental Branch Tehran [Dissertation], 2003.

12-Zahirodin Ary, Yarani P. Study of Stressors In Dentistry Student Of Shahid Beheshti University [Dissertation] ,Centre of Behaviour Science Researching .Shahid Beheshti University.1380

13- Akbari M, Nejat AH, Dasatorani SM, Rouhani A. Evaluation of Stress Level And Related Factors Among Students Of Mashhad Dental School (Iran) In Academic Year of 2008-2009. J mash Dentsch. 2011;35(3):165-76

14- Hebel S. Psychologyical Stress Among Dental Students At the Univesity of Jordan www.mydentalboddies.com/buzz/2011

[Downloaded from mail.jrds.ir on 2026-10-16]

[DOR: 20.1001.1.20084676.1390.8.3.7.0]